

Rozdział 3.7 podręcznika „Wolna przedsiębiorczość” - Emerytura i systemy emerytalne

Autor: **Mateusz Machaj**

Poniżej przedstawiamy wersję roboczą rozdziału siódmego działu trzeciego „Przedsiębiorczość w praktyce” podręcznika do przedsiębiorczości, opracowywanego w ramach projektu „Wolna przedsiębiorczość”. Tekst zostanie poddany skrupulatnemu opracowaniu redakcyjno-korektorskiemu, dlatego na obecnym etapie prosimy przede wszystkim o uwagi merytoryczne, dotyczące między innymi klarowności wywodu, poprawności rozumowania, łatwości języka czy trafności przykładów etc.

#system emerytalny #otwarte fundusze emerytalne #ZUS #zabezpieczenie na emeryturę

W rozdziale nauczysz się:

- Jak funkcjonuje współczesny system emerytalny
- Jaki jest związek między okresem aktywności zawodowej a wysokością przyszłej emerytury
- Czym się różni płace brutto i netto
- Jakie są problemy obecnego systemu emerytalnego
- Czym są fundusze emerytalne
- O zabezpieczeniu na emeryturę

Celem systemu emerytalnego, czyli zinstytucjonalizowanego sposobu finansowania emerytur, jest zapewnienie środków finansowych osobom w podeszłym wieku. Polski system emerytalny przeszedł znaczną ewolucję od rozpoczęcia transformacji ustrojowej. Do 1998 r. funkcjonował w Polsce tzw. system repartycyjny, czyli taki, w którym składki emerytalne osób pracujących są przeznaczane na bieżące wypłaty emerytur. W ramach czegoś, co bywa (nie do końca trafnie) nazywane „umową międzypokoleniową” pracująca część społeczeństwa była obciążana przez państwo obowiązkiem utrzymania pokolenia emerytów. Był to system obowiązkowy dla wszystkich, zaś wysokość otrzymywanego świadczenia emerytalnego nie była powiązana bezpośrednio z

wysokością wpłaconych do systemu składek (w takiej sytuacji ekonomiści mówią o systemie zdefiniowanego świadczenia). Ponieważ system ten był m.in. wrażliwy na proces starzenia się społeczeństwa (im starsze społeczeństwo, tym więcej emerytur wymaga sfinansowania przez kurczącą się populację aktywną zawodowo), jego utrzymywanie groziło negatywnymi skutkami dla obywateli oraz finansów państwa: np. koniecznością podnoszenia podatków i/lub zmniejszania emerytur. Dlatego przeszedł on gruntowną reformę w 1999 r. Od tamtej pory polski system emerytalny składa się z trzech filarów.

Pierwszy filar stanowi obowiązkowy system publiczny zarządzany przez ZUS. Ma on tak jak wcześniej charakter repartycyjny, jednak system zdefiniowanego świadczenia zastąpiono systemem zdefiniowanej składki. Oznacza to, że choć wciąż część składki trafiająca do I filaru jest przeznaczana na wypłatę bieżących emerytur, to ZUS „zapisuje”, ile każdy uzbierał przez lata pracy na swoim „wirtualnym” koncie. W wyniku tego następuje powiązanie między okresem aktywności zawodowej i zarobkami a wysokością emerytury, ponieważ wysokość świadczenia emerytalnego, które będzie wypłacane z I filaru, odpowiada kwocie wpłaconego kapitału emerytalnego, podzielonego przez średnie dalsze trwanie życia osoby przechodzącej na emeryturę. Zachęca to do dłuższej aktywności zawodowej.

Drugi filar ma charakter kapitałowy i jeszcze do niedawna miał charakter obowiązkowy. Tworzą go Otwarte Fundusze Emerytalne, które inwestują część trafiającej do nich składki w instrumenty finansowe. W przeciwieństwie zatem do I filaru, na kontach w OFE akumulowane są prawdziwe, a nie wirtualne, pieniądze, ponieważ zabezpieczane są konkretnymi aktywami (np. akcjami – w wypadku pierwszego filaru obywatel otrzymuje obietnicę od państwa, która może być zmieniona). System kapitałowy w przeciwieństwie do systemu repartycyjnego jest w dużej mierze uniezależniony od zmian demograficznych oraz politycznych. Wiąże się z nim jednak ryzyko inwestycyjne.

Trzeci filar również ma charakter kapitałowy, ale zawsze odznaczał się dobrowolną przynależnością. Tak samo jak w przypadku OFE w jego ramach wpłaca się składkę na indywidualne konto w ramach pracowniczych programów emerytalnych, indywidualnych kont emerytalnych oraz indywidualnych kont zabezpieczenia emerytalnego, która jest następnie inwestowana w instrumenty finansowe. Zaletą trzeciego filaru jest różnorodność oraz niewielkie ulgi podatkowe.

Na przestrzeni ostatnich kilku lat dokonano kolejnych zmian w polskim systemie emerytalnym, częściowo odchodząc od rozwiązań wprowadzonych w 1999 r. Wydłużono wiek emerytalny do 67 lat, zaczęto go także zrównywać dla

kobiet i mężczyzn (stan na 2015 r.), ograniczono także część przywilejów emerytalnych (czyli np. możliwości wcześniejszego niż inni obywatele przechodzenia na emeryturę przez poszczególne grupy zawodowe). Zmniejszono również wielkość składki przekazywanej do OFE. ZUS przejął też znaczną część aktywów, które wcześniej zgromadziły OFE, co znacznie zmniejszyło rolę systemu kapitałowego. Wokół systemu emerytur pojawia się nieustannie tyle zmian w ostatnich latach, że całkiem możliwe, iż właśnie napisane słowa się zdezaktualizowały.

Pomimo zmian, które zaszły po 1999 r., polski system emerytalny cały czas odznacza się strukturalnym deficytem. Oznacza to, że co roku składki obecnego pokolenia nie wystarczają na wypłatę emerytur i na ten cel potrzebne są dodatkowe środki z budżetu państwa.

W świetle tych problemów z systemem emerytalnym ważne jest, by zdawać sobie sprawę z konieczności budowania majątku na starość. Z jednej strony istotne jest akumulowanie majątku osobistego, czy to w formie akcji spółek krajowych, zagranicznych, czy to w formie ziemi i nieruchomości. Nawet jeśli nie dysponujemy wielkimi środkami inwestycyjnymi, jeśli nasze płace są relatywnie niewielkie, to i tak jakiś procent z nich powinniśmy traktować jako inwestycję pod przyszłą emeryturę, jeśli zależy nam na utrzymaniu względnie wysokiego poziomu życia. Najlepiej aby majątek miał formę zdywersyfikowaną, czyli nie był zgromadzony tylko pod jedną postacią. Jednym z pomysłów na jego inwestowanie może być „trzeci filar”, czyli sektor dobrowolnych oszczędności emerytalnych. Są one gromadzone od ludzi przez podmioty z rynku finansowego i ubezpieczeniowego, a następnie inwestowane w różne projekty biznesowe.

Z drugiej strony warto brać pod uwagę fakt, że prawdopodobnie wielu z nas będzie zmuszonych pracować dłużej, więc warto zbytnio nie nadwyręzać własnego zdrowia i nie eksploatować nadmiernie swojego organizmu w różny sposób. I mieć na względzie fakt, że dobrze jest mieć dobrze wykształcone dzieci, pomocne na starość.

Ramka: Czy wiesz, że w roku 2013 na 24 miliony osób w wieku produkcyjnym w Polsce przypadało 7 milionów emerytów? Po podniesieniu wieku emerytalnego ta proporcja ma wynieść w roku 2060 17 milionów pracujących na 10 milionów emerytów (przed podniesieniem wieku emerytalnego prognoza wskazywała na 15,5 miliona do 12 milionów).

Ramka 2: grafika z płacą netto, płacą brutto, oraz płacą brutto brutto dla umowy o pracę ze średnią pensją na dzisiaj.

Zadania:

- Na czym polega system repartycyjny w ZUS?
- Na czym polegała reforma wprowadzająca OFE?
- Czym różni się system zdefiniowanej składki od systemu zdefiniowanego świadczenia?
- Poszukaj w internecie, czym różni się powszechny system emerytalny od systemu emerytalnego rolników, prokuratorów, sędziów, służb mundurowych.
- W jaki sposób wcześniejszy wiek emerytalny dla kobiet przełożyłby się w obecnym systemie emerytalnym na wysokość ich zarobków?